

CEVAD KARAHASAN • **Küllerin Anlattığı**

CEVAD KARAHASAN 1953'te Bosna'da Tomislavgrad/Duvno'da doğdu. Annesini "inanmış Müslüman", babasını "dindar komünist" olarak tanımlar. Saraybosna Üniversitesinde edebiyat ve tiyatro öğrenimi gördü. Zagreb Üniversitesi'nde felsefe doktorası yaptı. 1986'dan 1993'e kadar Saraybosna'da, sonra Avrupa'nın birçok şehrinde ders verdi, oyunları oynandı. Roman ve denemeleri birçok dile çevrildi. Çok sayıda uluslararası ödüle layık görüldü.

Što pepeo priča

Der Trost des Nachthimmels

© 2015 Cevad Karahasan

© 2016 Suhrkamp Verlag Berlin

İletişim Yayınları 2760 • Dünya Edebiyatı 255

ISBN-13: 978-975-05-2672-5

© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2019, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

EDITÖR Tamil Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Devrim Alkış

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Hüseyin Behzad, "Hayyam", 1954

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devkaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CEVAD KARAHASAN
Gece Gögünün Tesellisi
Küllerin Anlattığı

Što pepeo priča
Der Trost des Nachthimmels

ALMANCADAN ÇEVİREN
Dilman Muradođlu

BARIŞ ÖZKUL'UN ÖNSÖZÜYLE

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / BARIŞ ÖZKUL.....7

BİRİNCİ BÖLÜM

Ölüm Tohumları.....11

İKİNCİ BÖLÜM

Korkunun Kokusu..... 193

Yeni Zaman..... 195

Büyük Barış Planı..... 211

Doğru Yoldan Sapmak..... 227

Akan Sudur, Nehir Değil..... 238

Mutlu Bir Ölüm 251

Simyacı Horoz..... 263

Ben Nereye Aitim?..... 275

Kendi Derinden Sıyrılmak 289

Yabancı Bir Derinin İçinde..... 302

Elmalar Hakkındaki Hakikat..... 313

Uçsuz Bucaksız..... 329

Aşk Hakkında Her Şey.....	344
Günün Sonuna Kadar.....	355
İhanetin Tarihi.....	371
Zor Bir Yıl.....	383
Korkunun Kokusu.....	394
Karanlık Zamanlar.....	406

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Külün Anlattıkları.....	413
--------------------------------	------------

İtiraf.....	537
Sonsöz.....	547

ÖNSÖZ

BARIŞ ÖZKUL

Balkanlar'ın sanat ve edebiyatla ilgili aydınlarını ister istemez politik olmaya iten bir yakın tarihi var. Yugoslavya dağılırken yaşananlar bölge halklarının belleğinde uzun yıllar canlı kalacak kötü hatıralar bıraktı. Siyasal İslâm'ın köklü bir akım olduğu Türkiye'de bugün daha çok Srebrenitsa ve Kosova'da yaşanan kıyımlar hatırlanıyor ama 1991'den 1999'a yayılan iç savaşın çeşitli aşamalarında Yugoslav coğrafyası Slovenlerle Sırların, Sırlarla Hırvatların, Sırlarla Kosovalıların, Hırvatlarla Müslümanların, Müslümanlarla (İzzetbegoviç) Müslümanların (Abdiç); Bosna Sırbistanı ile Belgrad Sırbistanı'nın, Çetnikler ile Ustaşa'nın; Miloseviç denetimindeki Yugoslav ordusu ile NATO askerlerinin birbirlerine girdikleri son derece karmaşık ve kanlı bir on yıla sahne oldu. Mostar'dan Dubrovnik'e, Srebrenitsa'dan Gorajde'ye büyük insani ve kültürel yıkımlara yol açan bir dizi savaştan Sırlar, Hırvatlar, Boşnaklar, Karadağlılar, Makedonlar, Arnavutlar ve Kosovalılar etkilenirken Miloseviç, Karadziç, Mladiç gibi isimler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın ortasında yaşanan en kanlı savaşın tek değilse bile başat sorumluları olarak tarihe geçtiler.

1990'larda kinle bilenen bu tarihî manzaraya içeriden tanıklık etmiş bir yazarın Ivo Andriç iyimserliği sergilemesi zordur. Andriç'in yazdığı yıllarda Yugoslavya'da Partizan kimliği etrafında kenetlenmiş bir konfederasyon kurma umudu hâlâ vardı. Andriç, Yugoslav halklarının tarihinde bu

umudu yaşatabilecek olaylar ve anekdotlar görebiliyordu. 1990'larda ise barışçıl birliktelik umudu olabilecek en kanlı şekilde terk edildi. Cevad Karahasan; 1993'te Sırp bombardımanı altındaki memleketi Saraybosna'yı terk ederken gelecek umudu ve iyimserliğini de yitirmiş olmalı. Daha önce Türkçeye çevrilen iki kitabına savaş deneyiminden süzölmüş onulmaz bir karamsarlık sirayet etmiştir: *Gece Meclisi* ile *Sara ve Serafina*'da iç savaşın Bosna'da açtığı yaralar anlatılır. Her gün kadınların ve çocukların öldürüldüğü; şiddet, cinnet ve tecavüzün kol gezdiği bu savaşın çözümü olarak Karahasan; Sufilerin, dervişlerin yolunu tutmayı önerir. Savaşın muhasebesi seküler olduğu kadar mistik bir yoldan yapılmalıdır. Kötülüklerin kaynağı öncelikle "içeride", insan ruhunda aranmalıdır. Mistik bir tarafı vardır Karahasan'ın ve bu, dervişane bir mistisizmdir. Balkanlar'da Osmanlı devrinden kalan Mevlevi-Bektaşî-Sufi geleneğine özgü motiflere başvurarak savaştan manevi bir çıkış imkânı arar.

Gece Göğünün Tesellisi: Küllerin Anlattığı'nda Ömer Hayyam'ın yaşam öyküsüne yönelmesinde de bu dervişane mistisizmin etkili olduğunu düşünüyorum. Ama "dervişane mistisizm" onun yapıtlarında bir süreklilik zemini oluştursa da *Gece Göğünün Tesellisi* öncekilerden farklı –ustalık gerektiren– bazı özelliklere sahip.

İlkin, *Gece Göğü*'nde Karahasan iyi bildiği coğrafyadan, Bosna ve Yugoslavya'dan, Balkanlar'ın güncel ortamından uzaklaşıp pek iyi bilmediği, kendisi ve okur açısından ancak tarihsel araştırmayla anlaşılır kılınabilecek bir dönem ve mekâna uzanarak Selçuklu devrinde İsfahan'a gidiyor.

İkincisi, anlatının tarihî menzili ve Ömer Hayyam'ın yaşam öyküsü tematikten astronomiye, şiirden "felsefe" ve siyasete farklı bilgi alanlarında dolaşıp bu alanların sorunlarını karakterlerin kişisel deneyimleriyle bağlantılandırmak gibi kurmaca anlatı sınırları içinde oldukça zor bir işe girişmeyi gerektiriyor.

Üçüncüsü, tarihî savaş anlatısı (Moğollar ve dış tehdit) ile kişisel ölüm anlatısı (zehirlenme) arasında yine karakterler üzerinden bağ kurarken tarihin her döneminde ve her yerde –İsfahan'da ya da Bosna'da– hatırlama ve anlatmanın edebiyatın temel görevleri olduğunu; olayları, mekânları ve çağları katedebilen bir tarihüstü düzlemde pek çok hikâyenin –yetenekli bir hikâye anlatıcısı sayesinde– ortaklaşabileceğini vurgulayan bir üst-anlatı inşa ediyor.

Bu üst-anlatı izleğine postmodern edebiyatta sıklıkla rastlıyoruz: Susan Byatt'ın Şehrazad'a, Tracy Chevalier'nin Vermeer'e, Salman Rushdie'nin Makyavelli'ye hikâye anlattırması gibi Karahasan da Hayyam'a dönüyor ve Hayyam devrinin tarihsel, kültürel ve kişisel hikâyelerini mistik-destansı denebilecek bir anlatım tarzıyla yeniden yazmaya girişiyor.

Dikkatli okur; yeniden yazılan bu hikâyelerde aradaki yüzlerce yıla rağmen Yugoslavya'daki savaşın izlerini takip edebilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Ölüm Tohumları

Öyle günler vardır ki, hiç doğmasalar daha iyidir. Ama mademki doğmaları gerekiyor, mademki her günün doğuşu kaçınılmaz, istenmeyen o günden kaçınmanın bir yolu olmalı, hiç uyanmayarak mesela, ya da başka bir biçimde. Bu mümkün değilse, özgür değildir insan. En azından neyi istemediğine karar veremeyen bir varlığın özgür iradesi yoktur ve hiçbir zaman da olmayacaktır.

Ömer Hayyam için de o Perşembe günü, 469 yılının 16 Şaban'ı, hiç kuşkusuz böyle bir gündü. Yakın bir tanıdığı, hatta dostu diyebileceği Sali'yi ölüme uğurlayıp eve döndüğünde gün ağarmaya başlamıştı. Bu ölümden bire bir suçlu olmadığını biliyordu, ama büsbütün suçsuz da değildi. Evinin önünde karşısına çıkan bir delikanlı, İsfahan'da yaptırdığı rasathaneye giden malzeme ve kitapları taşıyan kervanın saldırıya uğrayıp soyulduğunu söyledi. Hayyam şaşkın şaşkın oğlana bakakaldı, kendini bunun bir zırva olduğuna, bu yüzden de mümkün olmadığına ikna etti. Şakilerin ne işine yarayacaktı ki kitapları, usturlapları, yıldız haritaları ya da astronomi levhaları? Ama oğlan hiç istifini bozmadan önünde dikilmeye devam etti. Tek kelime etmese de, bu tavrı bunun mümkün, hatta kulağa saçma gelse de gerçek olduğunun kanıtı gibiydi. Bu günden kaçınmak için rasathanenin inşaat alanında bir dizi başka sebep de vardı. İşçiler gruplar halinde toplaşmış, çalışıyormuş gibi

görünüp, günü nasıl boş geçirebileceklerini konuşuyorlardı, çünkü iki gündür ne malzemedi, ne de onu temin edecek adamlardan ses çıkmıştı.

Hayyam yere tükürdü, rasathanenin inşaatıyla ilgili her türlü işten mesul genç işadamı Feridun'u bulmak umuduyla çarşıya doğru koşmaya başladı. Tepeden aşağıya şehir merkezine doğru ulaşmaya çalışırken, belki de kendi masumiyetine ikna olmak, en azından vicdan azabından biraz olsun kurtulmak için, Sali'nin ölümüyle alakalı olayları aklından geçirdi. 14 Şaban Salı günü Sali Hayyam'ı İsfahan'ın güzide gençliğinin buluşma yeri olan zerdüş Yezdigirt'in çayhanesinde eğlenmeye davet etmişti. Büyük bir iş, buna uygun da yüklü bir avans alan Sali, seçkin bir cemaati ağırlayarak bunu kutlamak istiyordu.

Şehirden atla yarım saat uzakta, Zayande Nehri'nin kıyısında geniş bir bahçenin içinde yer alan Yezdigirt'in çayhanesi iki bölümden oluşuyordu. Herkese açık bölümde yemek ve izin verilen içecekler servis edilirken, nehre kadar uzanan küçük taraçaların tepesindeki terasa açılan daha küçük bölüm, bahçe ve nehir manzarasının, şarap, esrar, kadın ve başka şeylerin keyfini çıkarmak isteyen özel misafirlere ayrılmıştı. Bedelini ödeyecek parası olmayanların girmesi yasaktı buraya. Ömer ve Sali çayhaneye vardıklarında bölmenin köşesindeki masada üç genç adam oturuyordu. Ömer ikisini daha önce bir yerlerde görmüştü, en yaşlıları olan üçüncü kişi, samimi ama tuhaf bir sufi olan Ebu Said'di. Ömer, kendine Prens Seydo diye hitap edilmesini isteyen bu adamı çok iyi tanıyordu, sık sık birlikte şiir üzerine keyifli sohbetler yaparlardı. Diğer sufiler gibi Ebu Said de kaba yünden kıyafetler giyer, ama üstünde en azından bir tane altın renginde bir parça olurdu. Mesela bugün bir kaftan vardı üzerinde, kibirli altın rengiyle ve neredeyse işlenmemiş kaba yünle alay eder gibi duran bir kaftan. Bu haliyle sahibine benziyordu, söyledikleriyle ve yaptıklarıyla, dile getirdikleriyle ve söylemedikleriyle, kendiyile ve karşısındakıyla alay eden, ama bir taraftan da kendini ve karşısındakini ciddiye aldığı gösteren sahibine. Mesela iyi insanlar Sultan Melik Şah ve Veziriazam Nizam-ül Mülk bu dünyayla ilgilendiklerinden, Ebu Said'in, yani Prens Seydo'nun kendini daha önemli işlere, öncelikle

de ahretle ve onunla irtibatlı işlere vakfedebilmesinden çok mutlu ve minnettar olduğunu yemin billah anlatırdı kendini dinleyenlere Ebu Said. Bu ve buna benzer şekilde, söylediği ve yaptığı her şeye aynı ölçüde alay ve övgü katarak şaka ve ciddiyetin o belirsiz çizgisinde, çevresindeki herkesi kışkırtan konuşmalar yapardı. Evi yanan birinin suratına, “Senin evin mi bu? Ne iyi olmuş birader, mutlu ol ve kutla bunu, ey şanslı insan,” demeyi göze alır, sonra da Allahın sadece sevdiklerini zor imtihanlara tabi tuttuğunu ve çabucak bütün gereksiz yüklerden kurtardığını uzun uzun anlatırdı. Normal insanları intiharın eşiğine getirir, sonra da çevredeki herkese, ama bilhassa gerçekten intiharı düşünmeye başlayanlara hayatın nasıl mükemmel ve olağanüstü bir şey, dünyanın yaşanacak en doğru yer olduğunu yemin billah anlatırdı. Ama buna rağmen birinin onu patakladığı ya da sadece hakaret ettiği görülmemişti, mesela ocağını yitirmiş çaresiz bir aile babasının ona ne kızdığı ya da öfkeli bir askerın kılıcının tersini onun üzerinde denediği görülmemişti. Aksine o, dün de bugün de İsfahan’daki her cemaatte sevilen biriydi.

Sali ve Ömer buluştukları arkadaşlarını selamlayıp bakır bir sininin etrafına dizilmiş yastukların üzerine oturduklarında, Yezdigirt’in güzel kızı yemişlerle, kabak çekirdeği, ayçekirdeği, badem ve fındıkla dolu bir kâseyi sininin üzerine koydu ve ne içmek istediklerini sordu. Ebu Said ve Ömer kar suyu karıştırılmış, insanın ağzını karıncalayacak kadar soğutulmuş su, diğer üçü kırmızı şiraz istedi. Sali pazarın yakınında bir saray yaptırmak isteyen tacir Rüstem’in kendisine gelecekteki evinin bütün seramik işlerini yapmasını teklif ettiğini söyledi. Sali zemin mozaiklerini tasarlayacak, duvar süslerinin işlemelerini çizecek, renklere karar verecek, mozaiklerin üretimini, sonunda da taşların, tasarladığı mozaiklerin ve süslemelerin yerleştirilmesini takip edecekti. Süslemeleri çok net gözünde canlandırabildiğini söyledi, sarayın iç ve dış süslemeleri arasındaki farkı izah etti, bir binanın iç ve dış süslemelerinin aynı, hatta benzer dahi olmaması gerektiğini büyük bir coşkuyla anlattı ve oradakilere, evlerinde kullanma imkânları olsa, hangi tür mozaikleri tercih edeceklerini sordu. Bu arada giderek daha çok içiyor, sürekli yiyecek bir şeyler sipariş ediyordu. Bağırmaya, daha hızlı

konuşmaya başlamıştı. Anlaşılan kendini giderek kötü hissediyor, dost meclisindekilerin de canını sıkıyordu.

Yezdigirt Sali'nin abartılı konuşması ve siparişleriyle bir sıkıntısını ya da en azından huzursuzluğunu örtmeye çalıştığını anlamış olacak ki, en azından ikincisinde ona destek olmaya karar verdi ve sipariş edebileceği yeni şeyler teklif etti. Bir süre sonra masaya geldi ve sır verir gibi sessizce, bu güzel sofrayı bildircin içyağında pişirilmiş kuzu diliyle taçlandırmayı teklif etti. Kuzuların hiçbirinin beş aydan büyük olmadığını temin etti. Sali hemen kabul etti ve Yezdigirt'in herkes için dil hazırlamasını istedi. Ama lafa karışan Ebu Said insanların dost meclisleriyle, sohbet ve muhabbetle ağırlandığını, yeme içmenin sohbetin ve birlikte vakit geçirilen dostların varlığının bahanesi olduğunu söyleyerek yemek üzerine başlayacak her türlü konuşmayı başlamadan bitirdi. Sali dil siparişinde direndi, biraz da şarap istedi ve hesabı ödeyeceğini, yeni işi için yüklü bir avans aldığını, ısrarla bu meclisi ağırlamanın onun için bir mutluluk ve şeref olduğunu söyledikten sonra Ebu Said'in elini tutmak istedi.

Sali'nin tutamadığı o elin bir hareketiyle Ebu Said, Yezdigirt'i geri gönderdi ve Sali'ye dönüp kimsenin beklemediği bir konuşma yaptı. En büyük fazilet olan cömertliğe övgüler yağdırdı, cömert olmayan birinin ne zarafetten, ne de mutluluktan nasibini almadığını, çünkü böyle birinden insanların kaçacağını, onlarsız da mutlu olamayacağını uzun uzun anlattı. Ne dünyanın en büyük delisi, ne de en beter pintisi tek başına mutlu olabilir, dedi. Cömertliği öven hadisleri ve hadislerden bağımsız cömertliği öven büyük insanları hatırlattı.

Sonra, kendini ortaya çıkarmaya ya da övgü, ödül, saygınlık veya benzeri şeylere ulaşmaya yarayacak her faziletin nahoş olduğunu söyledi. Çok şeye sahip olduğunu göstermek için başkalarına veren bir insanın, korku içinde küçük servetine yapışmış yaşayanlardan beter olduğuna yemin etti, tıpkı takdir etsinler diye herkesse dalkavukluk yapan birinin, kendi huzuru için az konuşan birinden beter olması gibi. Sali bugün ne kadar cömert olduğunu gösterdi, dedi Ebu Said ve bilgece bir tavırla mutluluğunu dostlarıyla paylaşmak istedi. Bu çok akılcıydı, çünkü mutluluğu tek başına

yaşamak, üzüntüyü tek başına yaşamaktan daha zordu. Ama şimdi cömertliğinin ilkel bir parayla şişinmeye dönmesi, ya da misafirlerinden ve dostlarından övgü, minnettarlık ya da Allah korusun, hayranlık toplama gayretine dönmesi çok yazık olurdu.

Ebu Said bezdirici vaazının ancak sonuna doğru kendine has konuşma tarzına geri döndü. O ana kadar ne söylediğini, gerçeğin ne olduğunu bilen bir edayla, sert, kararlı, ciddi ve kendinden emin konuşmuştu. Sonra, vurgularında beklenmedik iniş çıkışlarla ve aralarda susarak, kendisi de anlattıklarının gerçek mi, ciddi mi olduğundan emin olmadığı için dinleyenin de ciddi mi yoksa alaycı mı konuştuğunu çözemediği bir ses tonuyla, o gecedeki ve Sali'nin davranışıyla ilgisi olmayan şeylerden bahsetti. İnsan hayatta bir şeyler yapmalı, dedi, Yaradan bizi süs olalım diye göndermedi dünyaya ve elimizi vicdanımıza koyalım, dünya üzerinde insandan daha güzel şeyler var. Bizi bir görevle, bir maksatla gönderdi o buraya, onu yerine getirmemiz lazım, hem de her birimizin. Onun için soruyorum, ne için yaratıldın, yaratılmanın maksadı ne, diye. Bu dünyada bir ölü gibi sakın ve hiçbir şey umurunda olmadan yaşayabiliyorsan, sadece mühim ve baki olana verebiliyorsan kendini, ne mutlu sana. Ama böyle insan çok az, onlar bile dünyadaki fani şeylerden başlarını kaldırıp baki olana bakmıyor. Onlar gibi olamazsan, ki olamazsın, çünkü bir Prens Seydo değilsin, birlikte yaşamak zorunda olduğun insanlara vakfet kendini, onlar için mükâfatlandırırsın Allah seni, sevgini dünyaya yay, insanın hizmetindeymiş gibi davran. Bunu yapamazsan, ki yapamazsın, çünkü ne yaparsan kendin için yaptığını anlayacak kadar zeki değilsin, bayağı mutluluklara ada kendini, çil çil para yağ, biriktir. Bu dünyanın kıymetli şeylerini kazan, kardeşim Sali, servet yap ve hayır işlerinde kullan; nihayetinde bu da bir amaç.

Bunu da beceremezsen, sadece kazan ve biriktir o zaman, nasıl olsa onları iyi ya da kötü işler için harcayacak birileri çıkar. Dilenci gibi topla, yağ, biriktir, bu da bir mutluluk, bu da bir gaye sonuçta; bu gayeye hizmet et ve onu gerçekleştir. Hayatta bir şey yap, ona vakfet kendini, ama gerçekten vakfet.

Sali, bir taraftan “dar-dar-dar,” derken eliyle duyduklarını önemsemediğini gösteren bir işaret yaptı “Hayat hava cıvadır sev-

gili Prens'im, hiçbir şey olmaz bu hayattan. İçinde mi, dışında mı bilmiyorsun, içine mi çekiyorsun, dışarı mı üflüyorsun, bilmiyor-sun hayatı, o ise, keyfi istediği gibi bir orada, bir burada... Hava cı-va işte.”

Sali ve Ömer'in Ebu Said'in yanında rastladığı genç erkeklerden biri eliyle işaret vererek, bana kulak verin demeye çalıştı. Bir taraf-tan da Yezdigirt'in kızına başparmağıyla testisine şarap doldurma-sını işaret etti. Gözlerini kızıdan ayırmadan, en iyisi hayata kadeh kaldırmak, hayatın anlamına içmek, dedi. “İyice sula onu, bak gö-receksin nasıl çabuk büyüyecek,” diye sözlerini bitirdi ve kızın eli-ni tuttu. Kız ise,ustalıkla çekti elini.

İkinci genç adam eliyle farklı anlamlara gelecek bir hareket yap-tı ve bakışlarıyla kızı işaret ederek, “Anlamı mı kastettin? Sende de büyüyor mu?” diye sordu.

Birinci genç adam gülererek onayladı: “Nasıl büyümesin ki? İyice sulandığında armut ağacı da büyüyor, tay da büyüyor, neden an-lam ya da benzer şeyler büyümesin?” Bir taraftan da Yezdigirt'in güzel kızının arkasından bakıyordu.

Ömer'in ağzından, Allah bilir hangi nedenle, “kan” sözcüğü çı-kıverdi.

Üçü de bardaklarını bıraktı, peşine Sali, “Hani nerede? Hangi kan?” diye sordu.

Ömer, “Kan hayattır, hayatın temelidir, hayatı taşır, vücuda da-ğıtır,” diye açıkladı. Yaptığı açıklamaya kendi de şaşırdı. Hiç hoş-lanmadığı ve umursamadığı bu tartışmaya katılmak istemiyordu aslında. Böhürlenmek gibi, bilgisiyle caka satmak gibi bir derdi de yoktu, hele de fikrini söylemek aklından bile geçmemişti. Ama yi-ne de kanla ilgili o saçma sözlerin ağzından dökülmesine izin ver-miş, tartışmaya daha da derinden müdahil olmuştu.

Sali gülererek, “Güzel söyledin bilge insan. Evet, evet, kan, iki-si de akıyor. Hayatın kaynağı olacak daha iyi bir şey var mı?” de-di. Ama gülüşünde, bilhassa da yüzünde, keyiften çok bir gergin-lik okunuyordu.

Ömer, “Ben ciddiyim,” diye ısrar etti. “Kan akmayan yerde, ha-yat da olmaz.”

Ebu Said Sali'ye dönüp, “Şeftaliye bak mesela, ağaçta olduğu sü-

rece kızarıyor, çünkü içi akan kanla dolu, ama dalından koparttığı anda rengi soluyor, çünkü hayatını kaybediyor, kolu kanadı kırılıyor,” dedi.

Ebu Said'in sözlerinin neden olduğu kahkahalar Ömer'in sesini bastırdı.

“Seni ciddiye alanın işi zor sevgili Prens Seydo,” diye yanıt verdi Ömer “Çünkü kendinin söylemediği her şeyle, ama her şeyle alay etmek zorundasın sen. Şimdi ben, bugün günlerden Salı, Şaban ayının 14'ü desem, hemen itiraz eder benimle dalga geçersin.”

Ebu Said ciddiymiş gibi, “Hayır, bu katiyen doğru değil üstat,” diye yanıt verdi. “Derdin buysa, söyle bugün Salı diye, ağzımı açmayacak, yazılı olarak tasdik edeceğim öyle olduğunu.”

Salı bir komployu açıklar gibi fısıldayarak, “İkisi de akıyor, işte hayat ile kanın tek ortak yanı,” diye tekrarlardı. Ömer'i bu önemli gerçeğe ikna etmek sanki hayatının en önemli meselesiydi.

O anda olağandışı bir zekâya sahip olduğunu düşünen her genç çılgının başına gelecek şey Ömer'in de başına geldi: Sohbet ettiği insanlara iddia ettiği şeyi kanıtlama, en azından onları ikna etme ihtiyacı duydu. Kan ve hayat hakkındaki talihsiz iddiasının o anda aklına geldiğini, söylediklerinde ciddi olmadığını, en azından iddiasının doğruluğundan emin olmadığını unutmuş, böyle sohbetlerde iyi bir nüktenin kutsal gerçekten daha kıymetli olduğunu, çünkü gerçeğin aksine nüktenin ortamı şenlendirmeye, insanları güldürmeye yaradığını hatırlamamış, böyle sohbetler hakkında bildiği en önemli şeyi, uzun uzun sustuktan sonra sohbeta katılmanın çok iyi olduğunu unutmuştu. Her şeyi unutmuştu, sanki konu hayatın anlamıymış gibi ağzından öylesine çıkan delillerle iddiasını sürdürdü.

“Bildığım kadarıyla kan ile hayatın ayrılmaz bir ikili olduğu iddiasını ilk dile getiren Zekeriyâ er-Râzî'ydi. Ona göre, bir insan uzvu, içinde kan akmadığında ölmeye mahkûmdur, kan uzva ulaşıp ona hayat vermediği için, et çürümeye, bozulmaya başlar. İşte hayatın kaynağının kan olduğu iddiasını buna dayandırır Er-Râzî. İbni Sina bu iddianın doğruluğundan emin değildir, kanın insan vücudunda kapalı bir döngü içinde aktığını, oysa hayatın insana dışarıdan gelip, sonra tekrar çıkıp gittiğini kanıtlamaya çalışır. Ha-

yat insanı dış dünyaya açar, der İbni Sina, kan ise insanın içinde oluşur ve orada kalır. Ama sonunda hayatın temeli olan ya da hayata kaynaklık eden başka bir şey bulamadığı için Er-Râzî'nin düşünce tarzının doğru olabileceğini kabul etmiştir. Hatta yüce El-Zehravi'nin liyakatsiz öğrencisi “kör tavuk” Hasan bin Ra's bile, annenin içinde taşıdığı embriyoyu kana boğarak ona hayat verdiği sonucuna varmıştır.”

Ömer soluklanmak ve ağzını soğuk suyla serinletmek için kısa bir süreliğine susmuştu ki, sağında oturan, İsfahan'da önemli işler yapmayı planlayan, büyük göçebe kabilesi Bahtiyarların liderinin oğlu olan delikanlı endişeyle, Ömer'in Hasan bin Ra's ile onu herkesin önünde “kör tavuğa” benzetecek kadar ne alıp veremediği olduğunu sorarak konuşmaya dahil oldu.

Ömer hafif bir şaşkınlıkla “Tanıyor musun Hasan bin Ra's'ı?” diye sordu.

Bahtiyar, “Yok, onu tanımıyorum, ama seni tanıyorum,” dedi ve ilk kahkahayı attı. Diğerleri de ona katılıp kadeh kaldırdılar. Sali kadehini bir dikişte bitirip yeniden doldurdu. Şarabın çarptığı yüzünden belliydi. Kaslarının kontrolünü kaybetmeye başlamıştı. Yüz kasları küçük kasılmalar eşliğinde çirkin ve irade dışı bir gülümsemeyle gerilirken, omuzları titremeye başladı. Gergin bakışları o anda konuşanların birinden diğerine yöneldi. Konuşmaya dahil olmak ister gibi bir hali vardı, ama ağzından sadece anlaşılmayan bir hırıltı çıktı.

Bardakları masaya koyduklarında diğer genç adam Ebu Said'e tartışma hakkında ne düşündüğünü sordu. Ebu Said kendiyile konuşur gibi yüksek ve hüzünlü bir sesle, insan aklı nasıl bir şey, diye sordu: “Ölüme şaşırıyor, neden var ölüm, diye soruyor, ama gerçek mucize olan hayatın kaynağını sorgulamıyor. Ama yine de üstadımız Ömer'in şimdi yaptığı gibi sorgulasa, hayatın da aynı ölüm gibi olduğunu, tek bir kaynağı, tek bir temeli, tek bir nedeni olduğunu düşünür. Boğulan birinin su yüzünden öldüğüne inanır ya da suyun hayat verdiğine, hayatın kaynağını olduğuna inanır. Bir de hayatın ölümün zıddı olduğunu düşündüğünde, boğulan kişinin hayatı suda sona erdiği için, hayatın kaynağının ateş olduğu düşüncesine varır. Diyelim bir hastalığın tıkanmış bir bo-

yun damarından kaynaklandığını anlar, ama bundan, sağlığın kaynağının dokunabildiğin bütün damarları açmak olduğu sonucuna varır. Sağlığın kaynağının her şey olduğunu nasıl anlatacağın ki ona? Hayatın kaynağının her şey ve ortakalanlar olduğunu nasıl anlatacağın? Tam böyle anlattığım gibidir, siz de biliyorsunuz böyle olduğunu, çünkü ben söylüyorum. Gizli bilgiler ve sırlar Prens Seydo'ya değilse kime açacak kapılarını?”

Ömer, masaya beklenmedik bir şekilde çöken sessizliği bozarak, “Canlı insanın içinde kalbi atar,” dedi, “Hayatımızın saatleri gibi atar ve onun süresini ve hızını belirler, tıpkı kendi boyutuyla bedenimizin boyutunu belirlediği gibi. Kalbimiz su dolu bir körük kadar olsaydı en az bir fil kadar büyük olurduk. O zaman kalbimiz saatte bir kez, hatta daha seyrek atardı.”

Diğer genç adam lafa karıştı: “Ve beynimiz bir soğana benzeseydi, hepimiz bizim Ömer kadar âlim birer hoca olurduk.” Hiç kimse gülmedi, Ömer bile umursamadı adamı, anlaşılır konuşmak için büyük bir çabaya dikkatini toplamaya çalışarak devam etti:

“Kalbimiz saatte bir kez ya da daha seyrek atsaydı, biz insanlar en az yüz, yüz elli sene, belki de daha fazla yaşardık. Ters olsaydı, kalbimiz bir soğan büyüklüğünde olsaydı, şimdikinden on, on iki kez daha hızlı atardı ki o zaman bir tavşan ya da bir tavuk kadar olurduk. En ince ayrıntısına kadar hesapladım, kalbimiz günde bir kere atsa, 800 yıl yaşardık ve filden daha büyük olurduk. Gece ile gündüz arasındaki farkı göremezdik, mevsimler günün saatleri gibi gelirdi bize... Tersini düşünecek olursak, yani kalbimiz saatte 8.000 kere atsaydı gökyüzünde güneşin ilerleyişini, çiçeklerin büyümesini, denizin nefes alır gibi kabarışını ve alçalışını görebilirdik, uyuklayan toprağa çiyin düşüşünü görebilirdik. Her şey bambaşka olurdu, ama aynı zamanda kalbimizin atışına bağlı olduğu için her şey aynı olurdu. Bu kalp atıyor ve kanı canlı bedenimize yayıyor, sadece bunu hatırlatmak istemiştım size.”

Ömer münasebetsiz bir şey söylemiş ya da yapmışçasına masaya can sıkıcı bir sessizlik çöktü. Sadece Sali kolunu masanın üzerinden uzatarak Ömer'i gömleğinin kolundan çekti ve herkesin duyaçağı bir sesle kulağına şunları fısıldadı:

“Kan akıyor işte, hepsi bu.”